

L'assessorament en la planificació del currículum: del PEC a les programacions

Sabina Redondo Fernández
Teresa Guasch Pascual

PID_00155526

Universitat Oberta
de Catalunya

www.uoc.edu

Índex

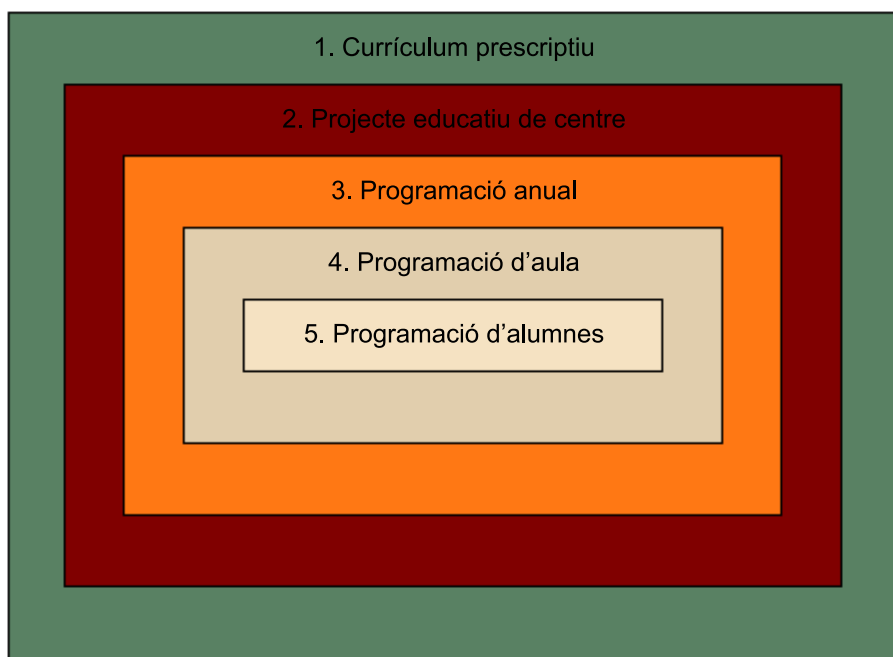
Introducció	5
Objectius	6
1. La programació anual de centre	7
1.1. Criteris d'actuació per a elaborar la programació anual	7
1.1.1. Equips docents de nivell	8
1.1.2. Treball per departaments	9
1.2. Recapitulació	9
2. La programació de les unitats didàctiques	11
2.1. El model d'assessorament en la programació d'unitats didàctiques	11
2.2. Criteris d'actuació per a elaborar la programació de les unitats didàctiques	15
2.3. La selecció dels continguts	18
2.4. La metodologia com a part de les decisions de les programacions	20
2.5. La seqüència didàctica de les activitats	22
2.6. Criteris d'avaluació	23
2.7. Recapitulació	25
3. Relació de lectures de treball	26
Bibliografia	27
Annex	28

Introducció

Hem vist en el mòdul anterior que el currículum es concreta en cinc nivells: administració, PEC, programació anual, programació d'aula i programació d'alumnes. En aquest mòdul ens centrarem en la programació anual i en la programació d'aula, entesa com una eina al servei del professorat que fa evidents els objectius educatius i el pla d'actuació durant un període de temps determinat.

Nivells de concreció curricular

La **programació anual** l'han de fer els departaments didàctics i els equips docents sota el guió del grup de treball o comissió pedagògica, que assegurarà la coherència de les diferents programacions en el conjunt de l'etapa, i és en aquest context que el psicopedagog té un rol molt rellevant. El marc de referència és el projecte curricular inclòs en el PEC, ja que és en aquest projecte en què s'hauran inclòs les grans línies d'actuació curricular.

Pel que fa a la **programació d'aula**, la concreta cadascun dels professors que imparteix la matèria o projecte a un grup d'alumnes, a partir de la programació anual.

Finalment, la programació d'alumnes, tal com hem dit en el mòdul 1, serà objecte de tractament en una altra assignatura del màster.

Objectius

Amb l'estudi d'aquest mòdul, de les lectures que hi adjuntem i amb la realització de les activitats que proposarem a l'aula virtual, l'estudiant ha d'arribar a assolir els objectius següents:

- 1.** Transformar el currículum en programes d'activitats i de treball.
- 2.** Planificar, desenvolupar i avaluar el procés d'ensenyament i aprenentatge, i també potenciar processos educatius que facilitin l'adquisició de les competències pròpies dels ensenyaments respectius.
- 3.** Concretar el currículum que es vulgui implantar en un centre docent participant en la seva planificació col·lectiva; desenvolupar i aplicar metodologies didàctiques.
- 4.** Identificar els problemes relatius als processos d'ensenyament-aprenentatge, incloent-hi els d'avaluació, i plantejar alternatives i solucions.

1. La programació anual de centre

En aquest nivell ens trobem encara amb un tipus d'assessorament institucional perquè implica participar amb els departaments i els equips docents en la concreció de la proposta. Recordem que quan assessorem per planificar o revisar en qualsevol nivell curricular ho fem amb la intenció d'introduir millores que proporcionin una adaptació als interessos dels alumnes i en pro de l'escola inclusiva. Aquest assessorament psicopedagògic l'entendem com un procés col·laboratiu complex i orientat al canvi i la millora de la pràctica educativa a l'aula.

La programació anual de centre conté la distribució anual dels continguts de cada curs de l'etapa i cal començar a fer-la abans d'abordar el disseny de les unitats didàctiques per a assegurar-ne la coherència interna. També cal tenir ben present la connexió entre les matèries, perquè com ja hem anat repetint al llarg de l'assignatura, aquest espai interdisciplinari és imprescindible si pretenem ensenyar i aprendre per competències. Aquesta lectura en vertical la proporcionarà la participació dels equips docents en el procés, i, per tant, caldria abordar-la abans de la intervenció dels departaments didàctics.

Segons el currículum prescriptiu, les programacions anuals han de contenir el nom de les matèries, projectes o àmbits de coneixement; el nom del departament o departaments didàctics que n'assumeixen la concreció; el curs o nivell, i el període temporal a què es refereixen.

Quant als components de la programació anual trobem: els objectius, les competències bàsiques, els continguts, les connexions amb altres matèries i els criteris d'avaluació. Els aspectes metodològics es poden concretar en les unitats didàctiques, on també es tindran en compte, a més, els criteris organitzatius i d'avaluació del centre, continguts en el PEC. Les adaptacions curriculars i l'atenció a la diversitat de ritmes d'aprenentatge han de constar en les unitats didàctiques per garantir el màxim grau d'inclusivitat possible.

A continuació presentem un conjunt d'orientacions o criteris d'actuació per a elaborar la programació de les unitats didàctiques. Per elaborar-los hem seguit la normativa vigent, algunes de les orientacions del Departament d'Educació, i algunes aportacions de diversos autors de la pàgina web Nosaltres competents.

1.1. Criteris d'actuació per a elaborar la programació anual

Recordem que en la proposta curricular del PEC hi ha els acords pel que fa a les línies generals del currículum i que en aquest nivell partim d'allò que s'hi ha explicat i que ara toca concretar.

Hi ha tres aspectes que afecten la divisió transversal del currículum: la programació interdisciplinària, la metodologia i els criteris d'avaluació, cosa que convindria que abordessin els equips docents de nivell, per a passar posteriorment a concretar la divisió horitzontal del currículum, és a dir, la intervenció dels departaments per a concretar la proposta disciplinària. Això comporta prendre un conjunt de decisions que detallem a continuació.

1.1.1. Equips docents de nivell

- Seleccionar, concretar i seqüenciar els continguts que s'han seleccionat en el PEC i transformar-los en **activitats**, com més interdisciplinàries millor. Podem elaborar una graella (es pot consultar un exemple en l'annex 1) en què es pot començar per consignar breument el títol de les unitats didàctiques que es desenvoluparan. Cada una d'aquestes unitats es detallaran en la programació de les unitats didàctiques. Exemples: La modernitat, la tolerància, el treball, la participació, la identitat, grans preguntes al llarg del temps, treball interdisciplinari a partir d'una novel·la, etc.
- Reflexionar sobre l'espai **interdisciplinari** entre matèries per a facilitar a l'alumnat la transferència de coneixements entre aquestes. En l'apartat següent de la graella consignarem les relacions entre continguts de matèries diverses. Aquesta connexió mostra maneres diferents de tractar una mateixa situació i dóna un sentit més ampli als conceptes i n'afavoreix la comprensió. Consignar aquestes connexions és bo per a assegurar la coherència de les programacions de les diferents matèries de l'etapa. En el decret del currículum, al final dels continguts de cada curs, es concreten les connexions que es poden establir de manera orientativa amb altres matèries.
- Reflexionar sobre els **aspectes metodològics** generals i d'atenció a la diversitat, com ara: partir del nivell de desenvolupament de l'alumne o alumna, adequar l'ensenyament als diferents ritmes d'aprenentatge, incloure activitats multinivell per a atendre la diversitat de l'alumnat, etc. Aquests i altres aspectes relacionats amb la metodologia, l'atenció a la diversitat de l'alumnat i la interdisciplinarietat dels continguts, seran tractats amb detall al llarg del mòdul en espais específics i amb aprofundiment en les lectures recomanades. Pot ser que ja s'hagin tractat en el mòdul anterior, com el treball cooperatiu de l'alumnat i el treball conjunt de dos professors a l'aula.
- Seleccionar, concretar i seqüenciar els **criteris d'avaluació** sobre la base que seran el reflex de cada un dels objectius didàctics i que es concreten en un o més criteris d'avaluació. A l'hora de formalitzar-ho, els criteris també s'expressen amb verbs d'acció, però a diferència dels objectius, que es refereixen a les competències que ha d'assolir l'alumnat, els criteris indiquen el grau d'assoliment desitjat. Perquè siguin més operatius, es poden redactar

de manera que se'n puguin derivar activitats o instruments d'avaluació o, si es considera adient, explicitar les formes d'avaluació en un altre espai.

1.1.2. Treball per departaments

- Distribuir els **objectius** de cada matèria per cicles o cursos, concretant-los, si cal, en funció dels continguts i repetint-los amb els matisos que calgui sempre que sigui necessari. Relacionar aquests objectius amb les competències pròpies de la matèria, és a dir, les que es treballen de manera prioritària, i amb la resta de les competències bàsiques a les quals també es contribueix. Es tracta de respondre a la pregunta "a final de curs –o trimestre– l'alumnat ha de ser competent per a...", usant un verb que descriu una acció (vegeu l'annex II). I consignar-los en la graella.
- Posar en relació els objectius i les **competències bàsiques**. Més enllà del format o de l'ordre dels diferents elements de la programació, allò que és més rellevant és fer explícites les relacions entre aquests i atendre'n la coherència global. En el lloc corresponent de la graella es pot habilitar un espai al costat de cada objectiu didàctic per a escriure-hi el nom de les competències bàsiques relacionades. D'aquesta manera es pot visualitzar millor si des de la matèria s'atén a l'assoliment de les competències bàsiques. Les introduccions del currículum de cada matèria són el referent per a decidir quines són les competències que en cada moment tenen rellevància, és a dir, les que li són més afins.

1.2. Recapitulació

Un cop finalitzat el debat, la reflexió i la presa de decisions en el si dels equips docents i dels departaments, el centre disposarà d'una programació en el pla anual, que es concretarà i es desenvoluparà en les programacions de les unitats didàctiques de cada professor i professora. D'aquesta manera el desplegament de les programacions que vindran en els nivells posteriors tindran coherència entre si i constituiran un referent per als docents. El procés descrit per a incloure les competències en la programació anual de centre és el següent:

- **Els equips docents de cada nivell prenen decisions:**
  - Concretar els continguts transformant-los en activitats. Títol de la unitat didàctica.
  - Acorden les relacions entre les matèries dins l'espai interdisciplinari.
  - Estableixen les línies metodològiques generals i d'atenció a la diversitat de l'alumnat.
  - Acorden els criteris i instruments d'avaluació.
- **Cada departament elabora les seves programacions per cursos:**
  - Selecció del projecte curricular de centre, objectius i continguts

- Realització d'una seqüenciació dins el curs de les unitats didàctiques

2. La programació de les unitats didàctiques

Un cop concretada la programació en el pla anual, els docents de cada departament didàctic, curs o cicle han de programar, amb un cert grau de detall, cada unitat didàctica. Entenem per unitat didàctica el conjunt d'activitats d'ensenyament, aprenentatge i avaluació, estructurades i ordenades, i amb uns objectius educatius concrets. La rellevància de l'elaboració d'aquesta programació, rau en què es tracta d'un document de comunicació tant pel professorat com per l'alumnat.

Hem vist com la proposta curricular en el PEC és el marc per al centre i com aquesta proposta es concreta en la programació anual dels departaments didàctics i els equips docents. Les programacions de les unitats didàctiques tenen un grau de concreció més gran i se centren, sobretot, en la seqüència didàctica de les activitats i en les metodologies emprades. El conjunt d'unitats didàctiques d'un trimestre o curs ha de tenir correspondència amb el que s'ha definit prèviament en la programació anual.

La programació d'aula ens ajuda a verbalitzar allò que tenim pensat fer. Escriure-ho i concretar-ho ens ajuda a millorar, és a dir, a interrelacionar seqüències i a eliminar vaguetats o incongruències. Ara bé, perquè sigui útil ha de ser prou flexible en la seva aplicació, de manera que només en acabar un trimestre podrem acabar de concretar realment el que hem fet en cada unitat didàctica. Utilitzar la programació d'aquesta manera ens ajuda en la reflexió de la nostra pràctica a les aules i a treure conclusions que ens permetin millorar la proposta inicialment prevista.

Abans de començar a descriure i a proposar criteris d'actuació per a la revisió de les unitats didàctiques, ens endinsarem breument en el model d'assessorament per aquest nivell curricular i en els continguts.

2.1. El model d'assessorament en la programació d'unitats didàctiques

"[...] los procesos de asesoramiento en el ámbito de las secuencias didácticas mantienen una fuerte vinculación con los procesos de asesoramiento a nivel institucional. La actuación del asesor en el ámbito del centro va a facilitar el asesoramiento en el ámbito del aula, y las medidas y decisiones adoptadas institucionalmente sobre la atención a la diversidad y la asunción de un modelo más o menos inclusivo de enseñanza van a incidir decisivamente sobre las posibilidades y formas de actuación del asesor y profesores en el ámbito de las secuencias didácticas. De nuevo, y como en el caso anterior, entendemos ambos niveles de asesoramiento como necesariamente interconectados y como mutuamente interdependientes."

(Onrubia, 2007¹)

⁽¹⁾Aquest capítol es troba com a lectura obligatòria de l'assignatura *Principis i models d'assessorament*.

Introduïm aquest paràgraf per fer referència a la necessitat de connexió amb els nivells curriculars superiors. Recordem que quan assessorem en qualsevol nivell curricular, en aquest cas per planificar o revisar les seqüències didàctiques, ho fem amb la intenció d'introduir millores que permetin una adaptació als interessos dels alumnes i en pro de l'escola inclusiva, i que aquest assessorament psicopedagògic l'entendem com un procés col·laboratiu complex, orientat al canvi i la millora de la pràctica a l'aula. En realitat aquest nivell permet intervenir en els processos d'ensenyament-aprenentatge i per això constitueix el "nucli dur", la tasca més complexa, encara que sempre està entre els objectius finals de qualsevol tasca d'assessorament.

Segons J. Onrubia (2007), el procés de revisió i millora de seqüències didàctiques des d'una perspectiva inclusiva i adaptativa comporta:

- Partir de les condicions reals de treball del professorat.
- Reconèixer i respectar-ne les preocupacions i dificultats.
- Ajudar a definir i a concretar propostes de canvi.
- Fer que el professorat les senti com a pròpies.
- Aconseguir que les consideri plausibles i assumibles des de la seva realitat quotidiana tot apostant pel canvi possible en cada context i situació.

A continuació veurem alguns dels continguts de la tasca d'assessorament per comprovar posteriorment com es tracta d'un procés que es desenvolupa al llarg del temps.

Per atendre la diversitat de l'alumnat en aules inclusives, la tasca assessora ha d'incloure, entre d'altres, aquests continguts en relació amb els aspectes que s'indiquen:

- La selecció de continguts del currículum:
  - Aprenentatge funcional
- Aspectes metodològics a l'aula:
  - Canvis en el rol del professorat i l'alumnat. Fer prevaler la participació dels alumnes perquè esdevinguin els protagonistes i trobin així, sentit a les activitats que se'ls proposa fer.
  - Metodologia activa i participativa.
  - Igual d'interessants són altres metodologies i fonts d'informació diversificades com: el treball de camp, petites investigacions, estudis a partir de notícies d'actualitat, lectura d'imatges, entrevistes i enquestes, i realització de jocs de simulació en què els nois i noies participin de la reconstrucció del coneixement i puguin aplicar estratègies per al desenvolupament d'un pensament crític i alternatiu.
- La seqüència didàctica de les activitats:

- Partir del nivell de desenvolupament de l'alumne o alumna.
- Adequació als ritmes d'aprenentatge.
- Enfocament globalitzador.
- Enfocament interdisciplinari.

- Plantejament de qüestions en forma de problemes a partir d'interrogants o formulació d'hipòtesis que cal comprovar: és una forma d'aprenentatge molt estimulante, ja que permet identificar problemes, aprendre a fer-se preguntes i representar-se com haurien de ser les coses. També facilita la comprensió de la complexitat del nostre món, i també el desenvolupament d'un pensament crític i alternatiu i l'adquisició d'estratègies per a aprendre a aprendre, ja que implica adquirir informació sobre les característiques del problema, identificar les variables que intervenen i les diferents interpretacions que hi pot haver, fer-se preguntes, construir una interpretació pròpia i proposar solucions diverses i creatives.

- Donar als alumnes formes d'ajut diverses i flexibles, perquè aprenguin a aprendre de manera significativa:
  - Les activitats obertes, amb més d'una resposta vàlida, permeten treballar amb alumnes de capacitats diferents i com que són obertes, permeten donar respostes més complexes, amb la qual cosa s'enriqueix l'aprenentatge. Aquests tipus d'activitats també ens permeten aplicar criteris d'avaluació més individualitzats. Les activitats no haurien de tenir una única resposta ja que no els ajuda a pensar i a discernir sobre diferents vessants d'un problema.

  - Fomentar l'autoregulació necessària de l'activitat per part dels alumnes que els portarà a actuar amb més autonomia. Ens referim a aspectes cognoscitius com fer ús d'estratègies d'aprenentatge; metacognitius, com la planificació de l'estudi i el treball; motivacionals, com la perseverança i l'esforç davant les dificultats; afectius, com l'autoestima, i de relacions interpersonals, com aprendre a demanar i acceptar ajuda.

  - Les activitats interdisciplinàries posen en joc una gamma més àmplia d'habilitats i capacitats i la interrelació de continguts per mitjà de les matèries els ajuda a donar sentit a allò que estan fent.

  - Programar les activitats en diversos formats: diàlegs, exposicions orals, utilització de les tecnologies de la informació per a fer tasques complexes i de les tecnologies de la comunicació en projectes telemàtics amb altres centres per a treballar la competència comunicativa del currículum. A més de recursos com escàners, impressores, diccionaris, llibres de consulta, màquines de fotografia o vídeo, material fungible d'ús

comunitari, etc. L'ús d'aquests recursos a l'aula permet que cada noi i noia hi trobi el seu lloc perquè permet diversificar les activitats, respectar els diferents ritmes de treball i el rol que cadascun dels alumnes desenvolupa.

- Promoure el diàleg pedagògic a l'aula i la construcció compartida del coneixement amb la realització de debats en què el diàleg didàctic entre alumnes i professors i entre ells mateixos es perfecciona a mesura que s'utilitza, i també amb el treball cooperatiu sistemàtic.
- Promoure la participació de tots. Planificar i elaborar activitats associades a una sortida cultural, facilitar la participació donant ajuts contingents perquè un nombre important d'alumnes puguin presentar textos per la diada de St. Jordi, preparar exposicions de treballs a l'aula o pels passadissos, etc. Són altres tipus d'ajuts a l'alumnat amb més dificultats que sovint, per la seva senzillesa, no s'acaben de considerar.
- Incloure activitats multinivell per atendre la diversitat de l'alumnat. Es tracta de programar una unitat didàctica a diferents nivells. Per exemple, es pot començar per X nombre de nivells. Es presenta el mateix material i tema, però les activitats, objectius i continguts varien. Sovint, diverses editorials fan propostes en la guia didàctica en aquest sentit, és a dir, de reforç, d'atenció a la diversitat i d'ampliació. És evident que això implica una feina important de planificació i seguiment, per això es considera adequada quan ja s'ha recorregut el camí inicial. Per exemple, es podria provar amb activitats que puntualment incloguin alguna activitat multinivell i donar a l'alumnat la possibilitat d'elecció d'alguna cosa i experimentar com va. Amb dos professionals a l'aula és més factible dur-ho a terme.
- Foment de la capacitat de l'alumne d'aprendre per si mateix:
  - Organitzar l'aula de manera que els alumnes siguin més protagonistes i menys centrada en el professor o professora afavoreix el fet que el professorat atengui, parli i ajudi als alumnes que ho necessiten més. Això exigeix que els professionals no pensin en l'alumnat com l'únic ensenyant, sinó que s'entengui l'aula com una comunitat d'aprenentatge en què els alumnes també s'ensenyen entre ells.
  - Treball cooperatiu amb activitats cooperatives complexes. Aquestes esdevenen un canvi més important, ja que no són tant una tècnica puntual, sinó més aviat una nova manera d'organitzar les relacions socials dins l'aula. El treball cooperatiu requereix molta implicació del professorat, planificació i seguiment. La situació de dos professors o professores a l'aula és adequada per a intentar-ho, però també cal dissenyar activitats d'ensenyament de la metodologia als alumnes.
- Aspectes relacionats amb els criteris d'avaluació:

- Pensar en proves d'avaluació obertes i altres modalitats diferents de les habituals per al conjunt dels alumnes.
- Considerar l'opció de formular alguna pregunta lliure en cada prova.
- Considerar la possibilitat d'avaluació oral i grupal (en parella o grup de tres, si s'ha treballat així).
- Activitats d'autoavaluació i coavaluació.

Acabem aquest apartat afirmant que l'assessorament és un procés:

- Orientat a canvis concrets per a aconseguir millores específiques.
- Col·laboratiu, perquè no es tracta de prescriure canvis, sinó d'ajudar a construir conjuntament amb el professorat.
- Articulat i amb certa seqüència. No es tracta d'actuacions aïllades o puntuals, encara que podem partir d'una demanda sobre un cas individual i redefinir el problema de manera que ens porti a la revisió de la pràctica educativa. Així, davant d'una demanda en què es planteja la dificultat d'un alumne, l'avaluació psicopedagògica hauria d'avaluar, entre altres qüestions, els processos educatius als quals està sotmès aquest alumne. És cert que no és fàcil convèncer perquè s'obrin les portes de les aules a l'observació, tampoc a la participació. Però caldrà continuar insistint per a anar obrint camins.

Introduir innovacions en la pràctica educativa pot ser un procés complex i difícil ja que requereix coneixement didàctic i disciplinari; per aquest motiu hi ha la necessitat de fer la reflexió conjunta amb el professorat. Per facilitar la gestió d'aquesta complexitat, l'autor esmentat proposa una sèrie de fases, una sèrie de moments successius que no cal entendre rígidament².

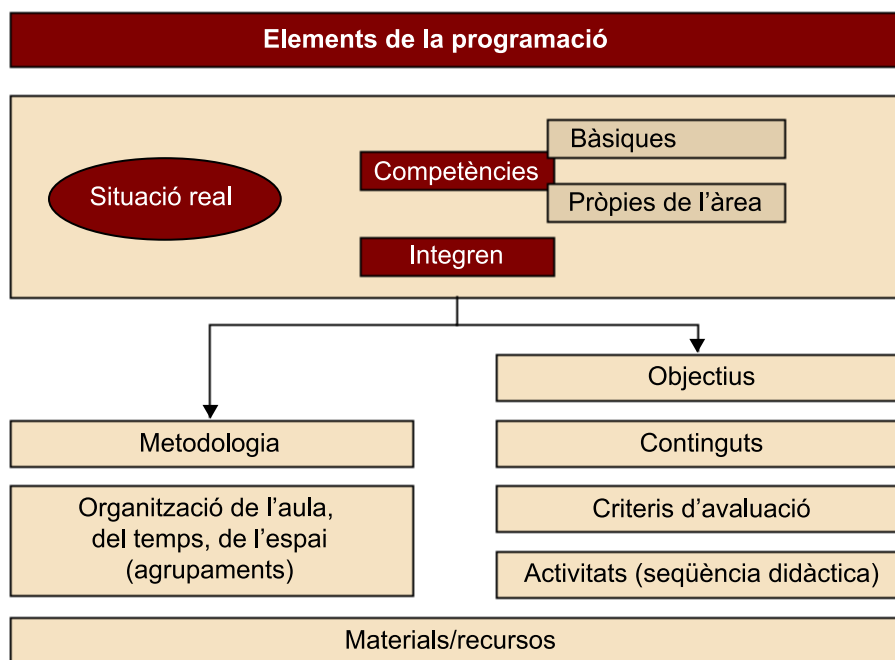
⁽²⁾J. Onrubia (2007, pàg. 332 i seg.).

2.2. Criteris d'actuació per a elaborar la programació de les unitats didàctiques

A l'hora de formalitzar la unitat didàctica cal tenir present la durada que té, el grup classe a qui s'adreça, el professorat que la impartirà, el títol i les matèries o projectes propis a què fa referència.

Cal tenir en compte que en aquest nivell és de vital importància considerar el context: el grup concret d'alumnes a què va destinada la programació. Els components bàsics de la programació de la unitat didàctica són les competències bàsiques i les pròpies de la matèria que l'integren; la metodolo-

gia i l'organització de l'aula, del temps i de l'espai; els objectius d'aprenentatge, continguts, criteris d'avaluació i seqüències didàctiques (tipologia d'activitats, temporització), i materials o recursos a utilitzar. Vegem-ho amb una imatge.

Font: Guida Al·lès.

Ara veurem unes orientacions o criteris d'actuació per a elaborar la programació de les unitats didàctiques. Per elaborar-les hem seguit la normativa vigent, algunes de les orientacions del Departament d'Educació, i també algunes aportacions de diversos autors a la pàgina web Nosaltres competents. A partir del PEC i la programació anual, cada docent elabora les seves programacions per cursos, per la qual cosa ha de prendre una sèrie de decisions:

- En primer lloc, començar pel final: on volem arribar? Podríem decidir programar un projecte de centre propi o una activitat interdisciplinària i el primer que ens cal fer és pensar una idea i crear una visió compartida amb els alumnes.

En el treball per projectes³ es comença per proposar d'investigar un tema que trien els alumnes a classe. Es presenta de manera que els aprenentatges siguin significatius per als nois i les noies, és a dir, es parteix de les idees prèvies i també de les propostes en la recerca d'informació. Són els aprenents qui proposen on anar a trobar el tema i el professorat que guia el procés, els proposa també mitjans i els ajuda a elaborar un índex de treball. Aquest índex, és l'eix vertebrador del projecte i a partir de l'elaboració, l'alumnat aprèn a estructurar-se i a planificar. Saben en tot moment quins són els passos que han de fer i els que han fet. Els bons projectes són fruit d'una planificació rigorosa que té en compte el producte a obtenir, els criteris d'avaluació i les activitats didàctiques.

Un projecte telemàtic és quelcom més que un web accessible des d'Internet. Podem cercar a la xarxa, o en els directoris de recursos i trobarem projectes que ja estan creats i que, a més, incorporen l'ús de les tec-

⁽³⁾Pérez i Redondo (2006).

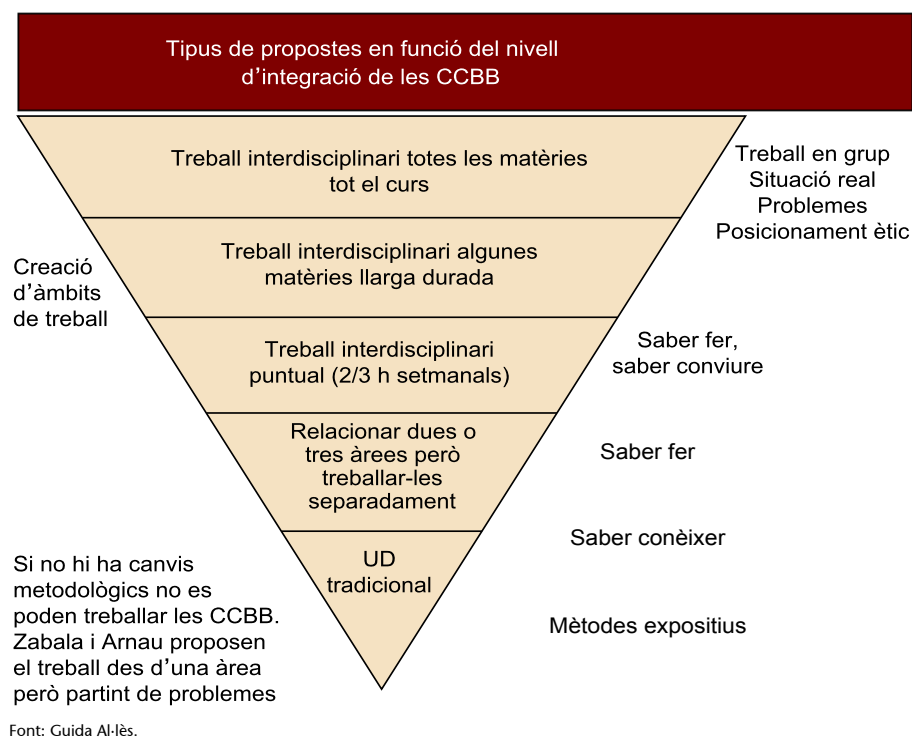
Pàgines web

- Sobre l'equip Lacenet: <http://www.lacenet.org>
- Propostes didàctiques amb projectes telemàtics: http://www.xtec.cat/~cbarba1/propostes_didactiques/projectestelematics.htm

nologies de l'aprenentatge i la comunicació. Però també els podem crear nosaltres mateixos perquè quan els professors de diferents escoles es posen d'acord per dur a terme activitats per mitjà d'Internet, utilitzant el correu electrònic, fòrums, xats, videoconferències, etc., ja s'està iniciant un projecte telemàtic. Només cal coordinar-se amb altres professors per aconseguir treballar en xarxa i acordar activitats col·laboratives que motivin l'alumnat.

- En segon lloc, cal concretar la durada, tipus de proposta, etc. Vegem en aquesta imatge el grau d'interdisciplinarietat en funció del nivell d'integració de les competències bàsiques:

Un cop concretada la proposta cal fer la programació:

- Els **continguts** han de donar resposta a la pregunta "què hem d'ensenyar perquè l'alumnat assoleixi la competència...?" Es proposa que la redacció formal integri els diversos components conceptuals, procedimentals i actitudinals. D'acord amb la rellevància, comentarem a part la selecció i prioritització.
- La proposta curricular competencial implica essencialment un **canvi metodològic**. Metodologies didàctiques que facin possible el principi de l'educació integral de la persona afavoriran el desenvolupament de les competències bàsiques en l'alumnat, ja que l'acció educativa se centra en l'alumnat i no en la lògica disciplinària i s'explicita que aprendre no és la simple acumulació de coneixements, sinó el desenvolupament de la capacitat d'utilitzar-los. Caldrà explicitar l'organització de l'aula, dels temps i

de l'espai (agrupaments dels alumnes), i també els materials i/o recursos que s'utilitzaran.

- Els **objectius** expressen el que es vol que aprengui l'alumnat, per això han de concretar les capacitats i les habilitats necessàries per a desenvolupar les competències bàsiques i s'han de redactar de manera que les integrin, ja siguin referides als objectius generals o a les pròpies de la matèria. Es tracta de respondre a la pregunta "a final de curs –o trimestre– l'alumnat ha de ser competent per a...", usant un verb que descrigui una acció⁴. Són la base de l'elaboració dels criteris d'avaluació i, per això, és recomanable que els objectius es comuniquin a l'alumnat.
- Tal com acabem de dir, cal posar en relació els objectius i les **competències bàsiques**. Allò que és més rellevant és fer-ne evidents les relacions i per això podem elaborar una graella⁵ i habilitar un espai al costat de cada objectiu didàctic per escriure-hi el nom de les competències bàsiques relacionades. Les introduccions del currículum de cada matèria ens poden ajudar a decidir quines són les competències que en cada moment tenen rellevància, és a dir, les que són més afins a la matèria.

⁽⁴⁾Vegeu la llista orientativa de verbs d'acció en l'annex 1.

⁽⁵⁾Vegeu-ne un model en l'annex 2.

En síntesi, la programació didàctica és una eina molt útil per al professorat, ja que permet reflexionar sobre la seva pràctica, tenir constància dels continguts que està abordant l'alumnat de manera simultània i poder establir connexions entre les diferents matèries.

Considerats els aspectes que impliquen el model d'assessorament psicopedagògic en relació amb la programació de les unitats didàctiques i també els criteris d'actuació per a programar-les i atesa la importància que tenen, tractarem separatament els aspectes següents: la selecció dels continguts, la metodologia, la seqüència didàctica d'activitats i els criteris d'avaluació.

2.3. La selecció dels continguts

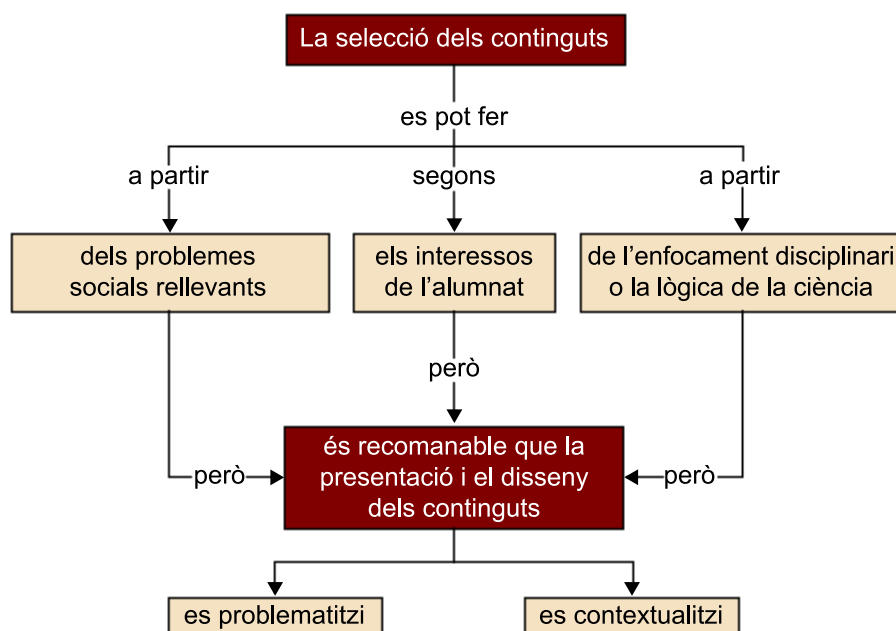
Com hem dit, incloure tots els continguts possibles excedeix de les possibilitats del currículum, per la qual cosa, cal mantenir només els continguts que siguin funcionals, rellevants per a resoldre problemes i situacions pròpies de ciutadans del segle XXI, perquè aquest tipus d'aprenentatges són complexos i requereixen temps per a arribar a assolir-los. Per tant, la tasca de seleccionar, distribuir i organitzar els continguts al llarg del curs és molt necessària i important, atès que no tots els continguts tenen la mateixa rellevància.

Recollim tot seguit alguns criteris que cal tenir en compte en la selecció i l'organització dels continguts:

- **Interrelacions.** Els continguts tenen sentit en el marc d'una idea general i interrelacionats amb d'altres. Podem partir de la idea que es vol treballar

i els continguts més adients per a dur-la a terme. Per a fer-ho, pot ser útil fer un mapa conceptual que en posi de manifest la jerarquització, i també les interrelacions.

- **Importància.** No tots els continguts tenen la mateixa importància, ni tots necessiten el mateix temps d'aprenentatge. Per a prioritzar-los caldrà preguntar-nos: si hagués de restringir el nombre de continguts a ensenyar, quins prioritzaria? Aquells més nuclears, funcionals, rellevants i significatius pels alumnes.
- **Grau de dificultat.** Tampoc no tots els continguts tenen el mateix grau de dificultat, uns són més complexos i abstractes que d'altres i, per tant, cal preveure el temps necessari i les activitats concretes per a tractar-los, i també considerar els diferents ritmes i estils d'aprenentatge de l'alumnat. Convé començar pels continguts més intuïtius i amb menys demanda cognitiva, i anar augmentant progressivament el nivell de complexitat i d'abstracció.
- **Problematització.** Els continguts de la matèria plantejats de manera problematitzada motiven l'alumnat. Es poden fer a partir d'interrogants o d'hipòtesis relacionats amb fets reals o amb problemes de la vida quotidiana, ja que d'aquesta manera es poden identificar problemes, aprendre a fer-se preguntes, representar-se com haurien de ser les coses, copsar la utilitat dels aprenentatges per a entendre com és el món on vivim i educar en l'hàbit i el valor de qüestionar-se la realitat.
- **Diversitat de contextos.** Perquè sigui possible la interiorització dels continguts, cal aplicar-los en contextos diferents i amb graus de complexitat més elevada. Per tant, cal tractar-los en altres unitats, projectes i fins i tot cursos, en contextos diferents i revisar el que semblava ja après i ampliar-los.
- **Priorització.** Cal atendre especialment els procediments i les actituds, sense deslligar-ho dels conceptes. Si són transversals, cal veure si s'han introduït des d'alguna altra matèria i plantejar-se com s'ajuda a connectar els nous aprenentatges amb allò que l'alumnat ja sap.
- **Recapitulació i síntesi.** Al final de cada unitat didàctica cal fer una recapitulació i síntesi d'allò que s'ha treballat i relacionar-lo amb altres seqüències.

Propostes per a la selecció de continguts. Font: Departament d'Educació.

2.4. La metodologia com a part de les decisions de les programacions

Hem vist com el currículum actual considera com a eix del procés educatiu les competències bàsiques, les quals impliquen capacitar l'alumnat per a resoldre problemes i situacions amb què es trobarà al llarg de la seva vida personal i laboral. Això només serà possible si apren a utilitzar els coneixements, les habilitats i les actituds, d'una manera flexible, en contextos i situacions diverses i canviants. Per a aconseguir tot això cal que l'alumnat pugui relacionar els aprenentatges que va fent en les diferents matèries curriculars.

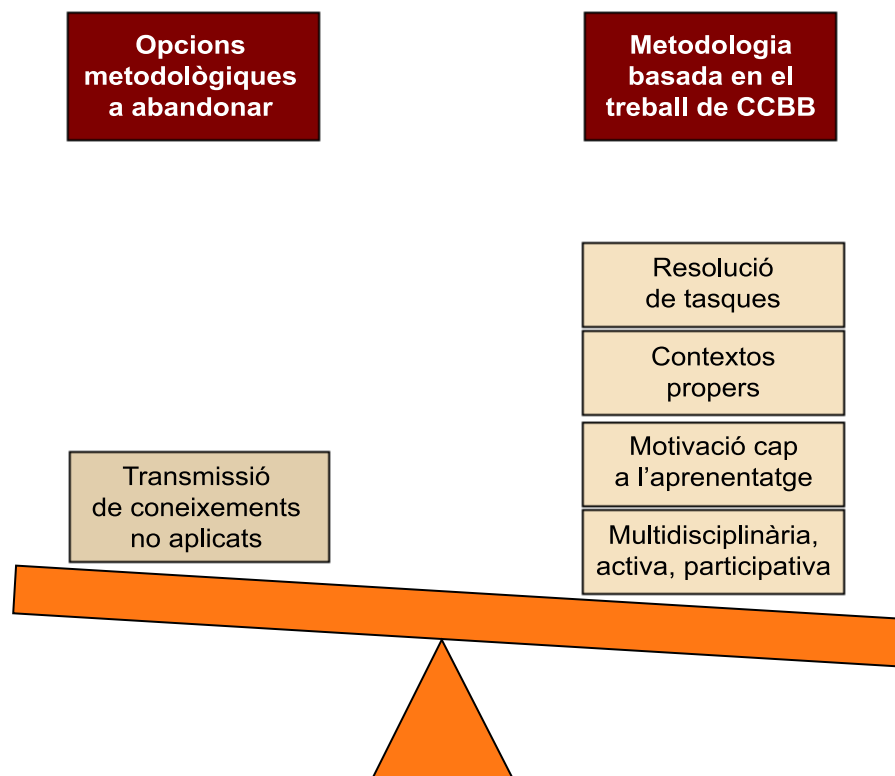
Així mateix, com hem vist en la programació del PEC, cal que el professorat es posi d'acord amb la metodologia que aplicarà, l'ús d'estratègies d'aprenentatge, les habilitats comunicatives, els diferents tipus de text i les habilitats cognitivolingüístiques (descriure, explicar, argumentar...), es tracta fonamentalment d'ajudar l'alumnat a desenvolupar la capacitat d'utilitzar aquests aspectes, la qual cosa obliga a treballar amb problemes rellevants, i en situacions amb sentit per a qui aprèn, que han d'anar del més simple i concret cap al més complex i abstracte.

Per tant, per a desenvolupar les competències ens caldrà dissenyar activitats diversificades, amb formes diferents d'organitzar l'aula i que impliquin l'ús de recursos diversificats, perquè quan més variades i diversificades siguin més podrem arribar a tot l'alumnat. Això implica la coordinació entre les diverses matèries per a potenciar estratègies comunes per a aprendre, centrades en el diàleg pedagògic i la construcció compartida del coneixement, situacions adreçades a generar interès mitjançant la resolució de problemes i altres mètodes actius; i una adequada utilització de les tecnologies de l'aprenentatge i la comunicació (TAC).

Pel que fa a l'ús didàctic de l'espai, cal tenir en compte també que les activitats han de comportar diferents i variades formes d'agrupar els alumnes i de distribuir els espais a l'hora de treballar. És important compaginar el treball de l'alumnat en gran grup (aula) amb l'individual, per parelles i en petit grup, depenent de la seqüència didàctica.

En definitiva, perquè l'alumnat desenvolupi la capacitat de reflexionar i mobilitzar els seus coneixements per resoldre problemes ens cal plantejar situacions d'aprenentatge que:

- Parteixin de situacions significatives i funcionals, adreçades a generar interès mitjançant la resolució de problemes.
- Presentin models d'actuació que mostrin com s'apliquen els coneixements en situacions pràctiques.
- Proposin nivells sistemàtics i graduals d'exercitació i aplicació dels sabers en situacions tan reals com sigui possible i en contextos diferents i progressivament més complexos.
- Potenciïn progressivament la pràctica autònoma, i alhora la pràctica compartida i l'aprenentatge cooperatiu entre iguals.
- Fomentin la reflexió sobre la pràctica i sobre el propi procés d'aprenentatge.

2.5. La seqüència didàctica de les activitats

La seqüència didàctica, que comprèn l'ordenació de les activitats d'ensenyament-aprenentatge, consta generalment de tres fases: inicial, per a l'exploració de les idees prèvies; desenvolupament, per a la introducció de nous continguts i l'estructuració dels coneixements, i de síntesi, per a aplicar el coneixement.

Les activitats inicials tracten d'explorar les idees prèvies i de descobrir les estructures a partir de les quals es podran introduir nous coneixements. També és el moment de presentar a l'alumnat els objectius d'aprenentatge, i també d'informar sobre els criteris d'avaluació.

En les activitats de desenvolupament es tracta que l'alumnat obtingui informació significativa a partir d'activitats en què es qüestionin les idees prèvies i es provoquin interrogants, per a aconseguir incorporar nous elements a partir de les connexions entre els nous coneixements que s'incorporen i els ja existents.

Les activitats de síntesi han de permetre transferir els coneixements apresos i aplicar-los a la resolució de problemes o situacions pràctiques en diferents contextos, per a consolidar els nous aprenentatges.

D'altra banda, l'atenció a la diversitat de tot l'alumnat s'ha d'incorporar als components del currículum i les fases de la seqüència didàctica. Això implica preveure activitats amb diferent grau de complexitat per a assolir un mateix objectiu, i avaluar en conseqüència. Per als alumnes a què aquestes mesures resultin insuficients, caldrà l'elaboració d'un pla individualitzat que reculli el conjunt d'ajudes, suports i adaptacions que pugui necessitar en els diferents contextos escolars.

Graella de programació				
GRUP-CLASSE	DURADA	PERÍODE	CURS ESCOLAR	EQUIP DOCENT
TÍTOL				
OBJECTIUS (matèria i etapa)	CONTINGUTS (nivell)	CCBB (etapa)		CRITERIS AVALUACIÓ (nivell)
Alguns centres n els preveuen perquè consideren que els criteris d'av. (que són de nivell) ja els recullen	Es posa un color per cada matèria si el projecte és interdisciplinari	Proposem relacionar-les amb els criteris d'avaluació per assegurar el seu seguiment i aplicació a l'aula a través de la rúbrica		Es posa un color per cada matèria si el projecte és interdisciplinari
Seqüència didàctica				
	Activitats	Materials / organització / temps	Atenció diversitat	Rúbrica avaluació
PRESENTACIÓ: pregunta / context / act. de motivació				de relacionar amb els criteris d'avaluació + CCBB
Tasca / producte / com resoldre-la / coneixements previs				
Cerca d'informació + nous coneixements				
Estructuració. Exercitació				
Justificació. Argumentació				
Aplicació / síntesi / transferència				

Fonts: Àngel Domingo (Subdirecció General Ordenació Curricular, Departament d'Educació), Col·legi Montserrat (Barcelona), Xavier Vil·la (Grup Pràctica Reflexiva ICE-UAB), Josep M. Esteve (Centre Jacint Verdaguer).

En síntesi, la seqüència didàctica ha de tenir un grau de concreció elevat i ha de descriure ordenadament el conjunt de les activitats d'ensenyament-aprenentatge, que permeten a l'alumnat assolir les competències establertes en els objectius didàctics, juntament amb la seva temporització, i també els materials o recursos a utilitzar, l'organització social de l'aula i les mesures d'atenció a la diversitat en cada cas.

2.6. Criteris d'avaluació

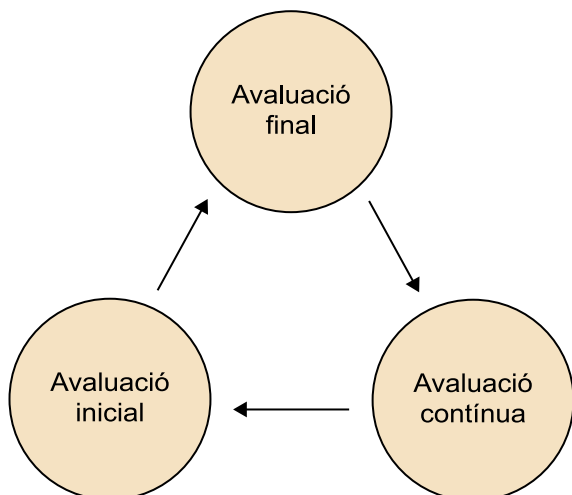
En l'avaluació cal diferenciar dos aspectes: les qualificacions dels aprenentatges dels alumnes i l'avaluació del procés d'ensenyament-aprenentatge. Aquest últim ha de permetre revisar la pràctica docent a fi d'aconseguir millores i reconduir el procés, si és el cas. En la línia d'implicar l'alumnat tant com sigui possible en el procés d'aprenentatge, cal fomentar l'autoavaluació i la coavaluació com a eines per a aprendre a aprendre.

Quant als continguts de l'avaluació, seran el reflex de cada un dels objectius didàctics en clau de competències, de la mateixa manera que ho hem fet en la programació anual, i hauran de ser comunicats a l'alumnat perquè els tingui com a referent.

Tanmateix, l'avaluació ha de tenir en compte tant el treball individual com el treball en equip i considerar de manera independent aquestes dues formes de participació en les activitats curriculars.

Quant als instruments d'avaluació, cal considerar tota la seva varietat: els debats i treballs en petit i gran grup, preguntes i respostes orals, exposició a l'aula dels treballs, problemes resolts o investigacions fetes, realització de proves, etc. Cal comunicar a l'alumnat els criteris de correcció de cada instrument ja que, alhora que facilita l'aprenentatge, dóna eines per a nous aprenentatges.

D'altra banda, hi ha aspectes de l'avaluació que no canvien:

L'avaluació amb les fases. Font: Juan José Caballero Muñoz.

L'avaluació inicial, per a conèixer el grau de competència que l'alumnat té en relació amb els objectius didàctics; l'avaluació contínua, per a conèixer el procés d'aprenentatge que segueix l'alumnat i poder revisar, si s'escau, la metodologia didàctica, i l'avaluació final, per a conèixer el grau d'assoliment dels objectius de l'alumnat.

També cal tenir present que en determinades circumstàncies pot ser necessari preparar proves específiques per a avaluar, per escrit o oralment, però que no sempre serà imprescindible. Sovint només caldrà seleccionar les activitats d'ensenyament i aprenentatge que utilitzarem amb finalitats d'avaluació. En relació amb les competències i el seu grau d'assoliment, cal dissenyar activitats complexes d'aplicació de coneixements i haurem de seleccionar aquelles que considerem més adequades per a l'avaluació.

En qualsevol cas, els criteris d'avaluació, que s'expressen a l'igual que els objectius en verbs d'acció, s'han de concretar a partir d'indicadors observables i mesurables per a poder determinar el grau d'assoliment dels aprenentatges de l'alumnat, i han de ser públics i coneguts pels nois i les noies, com ja hem dit.

Quant a l'avaluació de les competències, hem de tenir molt clar que exigeix una avaluació diferent, com hem vist en el mòdul 2, una *avaluació en acció*. Això implica, a més de valorar en funció dels objectius d'aprenentatge, tenir en compte el tipus d'activitats que s'han dut a terme. En la lectura que s'ha fet de Castelló i Monereo (2009) s'han presentat un conjunt de criteris per a avaluar en funció del dossier de notes i apunts, de la formulació de qüestions per part dels estudiants, de la resolució de problemes, de les activitats d'escriure per a aprendre, de simulacions, del treball per projectes, de l'aprenentatge cooperatiu, de l'estudi de casos i, menys, de l'estudi d'incidents. Instem l'estudiant a repassar el capítol esmentat.

Finalment, si bé les activitats programades es planifiquen d'acord amb els alumnes i s'avaluen al llarg del procés d'ensenyament-aprenentatge per a millorar-les i adequar-les a grups diferents, ens pot ser útil poder valorar-les sobre la base d'uns criteris prèviament definits.

2.7. Recapitulació

Un cop fetes les programacions de les unitats didàctiques, ve el desplegament de les programacions amb allò que correspon específicament a cada alumne en el pla individual, és a dir, el darrer nivell de la programació. Si se segueix aquest procés mantindran la coherència entre si i constituïran un referent per als docents.

Per acabar, mostrem els passos del procés per a incloure les competències en la programació de les unitats didàctiques:

- Començar pel final: partir d'una idea per a elaborar un projecte o conjunt d'activitats.
- Concretar la proposta en funció del grau d'interdisciplinarietat.
- Seleccionar i prioritzar els continguts.
- Explicitar la metodologia i l'organització de l'aula i també els materials i/o recursos a utilitzar.
- Redactar els objectius en clau de competències.
- Evidenciar la relació dels objectius amb les competències bàsiques.
- Ordenar les activitats en una seqüència didàctica coherent.
- Explicitar els criteris d'avaluació i comunicar-los a l'alumnat.

Pàgina web

En la pàgina web http://docs.google.com/present/view?id=dvs89v9_839gk8mj93f, trobareu activitats recopilades per G. Al·lès (2009), que apareixen en l'annex 3.

3. Relació de lectures de treball

Ruiz, R. (2007). "Procedimientos de evaluación y planificación multinivel y personalizada del currículo en el aula inclusiva". A: A. J. Bonals; M. Sánchez Cano (coord.). *Manual de Asesoramiento Psicopedagógico*. (pàg. 273-320). Barcelona: Graó.

Zabala, A.; Arnau, L. (2007). "Los métodos para la enseñanza deben tener un enfoque globalizador". A: *11 ideas clave. Cómo aprender y enseñar competencias* (cap. 10). Barcelona: Graó.

Bibliografia

Referències bibliogràfiques

Alart, N.; Rúaix, J. (2005). "Un nou currículum basat en competències tenint en compte totes les intel·ligències". *Àmbits de Psicopedagogia* (15, pàg. 11-15).

Castelló, M.; Monereo, C.; Gómez, I. (2009). "Las competencias de los alumnos y su evaluación". A: C. Monereo (coord.). *Pisa como excusa. Repensar la evaluación para cambiar la enseñanza* (cap. 2, pàg. 33-53). Barcelona: Graó.

Decret 143/2007, de 26 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria (ESO) http://phobos.xtec.cat/edubib/intranet/file.php?file=docs/ESO/decret_eso.pdf

Generalitat de Catalunya (2009). *Del currículum a les programacions. Una oportunitat per a la reflexió pedagògica a l'educació bàsica*.

<http://phobos.xtec.cat/edubib/intranet/file.php?file=docs/programacio/del_currículum_a_les_programacions.pdf>

Onrubia, J. (2007). *El asesoramiento a la planificación y revisión de secuencias didácticas*. A: A. J. Bonals; M. Sánchez-Cano (coord.). *Manual de Asesoramiento Psicopedagógico* (pàg. 321-348). Barcelona: Graó.

Pèrez, A.; Redondo, S. (2009). *Projectes Telemàtics, Bits d'Spiral*.

<http://bits.ciberespiral.net/index.php?option=com_content&task=view&id=38&Itemid=82>

Web Nosaltres competents:

<<http://competentes.wordpress.com/faq/#Q5>>

Annex

Annex 1

ESO

MATÈRIA/ES:		CURS:	TRIMESTRE:	CURS: 20...-20...
DEPARTAMENT/S DIDÀCTIC/S:		OBSERVACIONS:		
OBJECTIUS	COMPETÈNCIES BÀSIQUES	CONTINGUTS	CONNEXIONS AMB ALTRES MATÈRIES	CRITERIS D'AVALUACIÓ
Criteris metodològics generals i d'atenció a la diversitat				

Annex 2

Verbs d'acció

Actuar	Crear	Inferir	Realitzar
Acceptar	Decidir	Integrar	Recollir
Ajudar	Deduir	Interactuar	Reconèixer
Adquirir	Desenvolupar	Interessar	Reelaborar
Admetre	Descodificar	Interpretar	Regular
Analitzar	Descobrir	Investigar	Reflexionar
Aplicar	Discriminar	Justificar	Relacionar
Apreciar	Dirigir	Llegir	Resoldre
Assumir	Dirimir	Manifestar	Respectar
Avaluar	Distingir	Manipular	Respondre
Buscar	Efectuar	Mitjançar	Saber aplicar
Cercar	Elaborar	Mobilitzar	Seleccionar
Classificar	Emprendre	Mostrar	Seqüenciar
Col·laborar	Escoltar	Observar	Sintetitzar
Comparar	Escriure	Ordenar	Solucionar
Compartir	Establir	Organitzar	Tenir una actitud crítica
Comprendre	Explicar	Parlar	Transferir
Compondre	Exposar	Participar	Utilitzar
Comunicar-se	Expressar	Percebre	Valorar
Confiar	Extraure	Plantejar	...
Contextualitzar	Fer	Practicar	
Controlar	Gaudir	Prendre decisions	
Conversar	Identificar	Processar	
Cooperar	Imaginar	Produir	
Correspondre	Implicar-se	Promoure	

Annex 3

Indicadors competencials

Per a avaluar propostes didàctiques

Les UD tenen per objectiu respondre a una pregunta/resoldre un problema?

La introducció és atractiva? (es lliga al context vital de l'alumne o a preguntes que s'ha pogut plantejar?)

Els continguts s'estructuren entorn d'una tasca?

Té com a resultat l'elaboració d'un producte?

Fa que s'apliquin coneixements previs/adquirits i proporciona nous aprenentatges?

Ajuda a relacionar coneixements diversos o amb d'altres matèries?

És una activitat que es pot desenvolupar de diferents formes i estimula la curiositat i la creativitat de l'alumnat?

Implica l'ús de d'instruments diversos com material manipulable, eines de dibuix, programari, calculadora...?

Utilitza Internet per a fer-ne un ús de, com a mínim els aspectes següents : interactivitat, múltiples punts de vista, informació actual?

Es treballen els aspectes següents des de les àrees? Comprensió lectora, expressió oral i escrita, comunicació audiovisual, TIC, educació en valors.

Es fomenta l'autonomia de l'alumnat?

S'intervé a partir de preguntes adequades més que amb explicacions?

Es posa en joc l'esforç i el treball individual però també el treball en parelles o en grups que condueix a parlar, argumentar, convèncer, consensuar, etc.?

En el treball en equip s'han definit rols que proporcionen múltiples perspectives des de les quals estudiar el tema?

Implica raonar sobre el que s'ha fet i justificar els resultats?

S'avança en la representació de manera cada vegada més precisa usant progressivament un llenguatge més acurat?

Inclou una rúbrica d'avaluació?

Conté una conclusió amb un vincle clar amb la introducció?. Exposa clarament les tasques cognitives dels alumnes i suggereix com aquest aprenentatge es podria aplicar a altres qüestions i àmbits?
